

Опубліковано: // Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства: Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 28 лютого 2020 р. Том 1. – Тернопіль: Вектор, 2020. – С.413-415.

УДК 343.2.

Навроцький В.О., проф.,

член Комісії з питань правової реформи

ДЛЯ КОГО ПИШЕТЬСЯ НОВИЙ КК?

Під час засідань робочої групи з питань реформи кримінального права, яка утворена в складі Комісії з питань правової реформи, неодноразово виникало питання про те, для кого пишеться новий КК? Виникали різноманітні варіанти відповідей – для всіх громадян, включаючи законслухняних, для потенційних правопорушників, для працівників правозастосовних органів, для української влади... Питання далеко не абстрактне. Адже, залежно від відповіді на нього, має вирішуватися багато інших – щодо того, якою мовою (загальнодоступною чи професійною або академічною) має бути написаний майбутній кримінальний закон, якою має бути його структура та як викладати окремі статті, чи слід окремо тлумачити використовувані кримінально-правові терміни, який матеріал повинен увійти до тексту КК, а що «залишити для підручників» тощо.

Остаточної відповіді на це питання не знайдено, що, мабуть, обумовлює та пояснює постійне повернення до нього.

Зате одностайність досягнута в іншому. А саме, в тому, що новий КК повинен бути позбавлений принаймні найбільш одіозних недоліків нині чинного кодексу, які й обумовили необхідність рекодифікації – нестабільності, внутрішньої несистемності та неузгодженості з іншими нормативно-правовими актами, складності викладу законодавчого матеріалу. Всі учасники робочої групи та переважна більшість учасників наукових форумів, на яких обговорювалися питання вдосконалення кримінального законодавства (у вересні 2019 р. в м.Яремче, у жовтні цього ж року в с. Старе село під Львовом та с. Березівське неподалік від Харкова) дійшли до думки, що існуючий КК вичерпав свої резерви для вдосконалення. Відтак має йти мова не про нову редакцію КК України 2001 р. а про нову кодифікацію кримінального законодавства України. Як на мене,

вирішальну крапку у дискусії між прихильниками позицій «нова редакція існуючого КК» та «підготовка нового КК» поставив виступ голови робочої групи, яка підготувала КК 2001 р., В.Я.Тація на відкритті Міжнародної наукової конференції «Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України». Він констатував та обґрунтував, що внаслідок понад тисячі змін та доповнень до чинного КК, він остаточно втратив ті позитивні риси, які мав при його прийнятті, став розбалансованим та безсистемним, перестав виконувати поставлені перед ним завдання, не придатний до імплементації юридичного феномену проступку. Відтак – є потреба у підготовці цілком нового КК.

Також спільною є позиція щодо парадоксу, який полягає у тому, що провести реформу кримінального права України шляхом реформування лише кримінального законодавства, неможливо. Реалізація цього завдання потребує більш всеосяжного підходу – оновлення всього комплексу законодавчих положень, які регламентують відповідальність за правопорушення в публічній сфері – не лише злочини, але й проступки та делікти, які зараз іменуються адміністративними правопорушеннями. На жаль, поки що не вдалося переконати усіх причетних до роботи над новим законодавством в життєздатності ідеї Львівського форуму кримінальної юстиції, оприлюдненої ще в 2016 р. - про доцільність об'єднання усіх положень про відповідальність за публічні правопорушення в єдиний кодекс. Разом із тим, немає підстав вважати, що ця ідея остаточно відкинута. Якщо в ході роботи над КК, Кодексом проступків та Кодексом порушень (адміністративних) виявиться, що їх загальна частина збігатиметься майже повністю, а особлива характеризуватиметься єдністю термінології, однаковістю критеріїв для визначення розмірів шкоди, «ступінчатістю» (коли верхня межа шкоди від одного виду правопорушення буде, водночас, нижньою межею шкоди, при заподіяння якої наставатиме відповідальність за більш тяжкий вид правопорушення) тощо, то є велика ймовірність того, що кількість прихильників єдиного кодексу публічних правопорушень перевершить число тих, хто цю ідею сприймає обережно.

Водночас, немає жодних розбіжностей також щодо того, що в новому законодавстві про публічні правопорушення мають бути закладені «запобіжники»

як від його свавільних змін законодавцем, так і від можливостей надто широкого розсуду в ході застосування відповідних нормативних положень. Щоправда, ідея, про закріплення в самому КК норми про те, що зміни до нього можуть вноситися не частіше одного разу в рік, а вступати в дію вони можуть лише з 1 січня наступного року, наразі не знайшла загальної підтримки членів робочої групи. На цьому етапі вдалося домовитися лише про те, щоб запропонувати норму, згідно якої зміни до КК можуть вноситися лише спеціальними законами (а не «ховатися» в законах, назва яких не має жодної згадки про КК), та вступати в дію через, щонайменше, три місяця після опублікування відповідного закону.

Запобігати ж довільному визначенню законодавцем ступеня тяжкості злочинів та інших правопорушень та встановленню санкцій «зі стелі» дозволить більш детальний їх поділ на групи за ступенем тяжкості. Принаймні, щодо злочинів домовлено про їх поділ на 10 ступенів, відповідно до характеру та розміру заподіюваної шкоди з визначенням типової санкції. Відповідно, законодавець зміщений буде в подальшому «новокриміналізоване» діяння відносити до певної групи, виходячи не з ситуації прийняття нового закону (часто під впливом кон'юнктурних чинників), а, базуючись на тому, яку шкоду заподіює те чи інше діяння. Важливою є і ідея про закріплення в КК його принципів – це відповідно орієнтуватиме і законодавця, і правозастосовувача.

Обмеженню правозастосовної сваволі слугуватиме визначення термінів у самому КК (наскрізних – у Загальній частині КК, специфічних – в статтях Особливої частини), курс на обмеження застосування спеціальних норм та норм про складені злочини, спроба відмовитися від вказівки в статтях КК на мотив, мету посягання та інші ознаки, які неможливо визначити, базуючись на об'єктивних фактах, зменшення розриву між мінімумом та максимумом покарання, закріплення правил кримінально-правової кваліфікації тощо. Особлива частина має стати простою, доступною, відповідати вимогам правової визначеності.

Загалом, відповідаючи на питання, поставлене у назві цієї публікації, можна сказати, що положення нового законодавства, які стосуються його принципів, порядку зміни адресовані самому законодавцю, норми Загальної частини –

насамперед, правозастосовувачу, а статті Особливої частини – пишуться так, щоб були зрозумілими будь-кому, насамперед, потенційному правопорушнику.